

ΑΡΧΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Αθήνα, 06-08-2015

Αριθ. Πρωτ.: Γ/ΕΞ/1279-1/06-08-2015

ΓΝΩΜΟΛΟΓΗΣΗ 4 /2015

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα συνήλθε, μετά από πρόσκληση του Προέδρου της, σε τακτική συνεδρίαση στην έδρα της την 21/7/2015, προκειμένου να εξετάσει την υπόθεση που αναφέρεται στο ιστορικό της παρούσας. Παρέστησαν οι Πέτρος Χριστόφορος, Πρόεδρος της Αρχής, τα τακτικά μέλη της Αρχής Λεωνίδα Κοτσαλής, Δημήτριος Μπριόλας, Αντώνιος Συμβώνης, και τα αναπληρωματικά μέλη της Αρχής Σπυρίδων Βλαχόπουλος και Γρηγόριος Λαζαράκος, ως εισηγητές. Στη συνεδρίαση παρέστησαν, επίσης, με εντολή του Προέδρου, η Καλλιόπη Καρβέλη, Ε.Ε.Π.-Δικηγόρος ως βοηθός εισηγήτρια, η οποία αποχώρησε μετά τη συζήτηση της υπόθεσης και πριν από τη διάσκεψη και τη λήψη απόφασης και η Γεωργία Παλαιολόγου, υπάλληλος του Διοικητικού-Οικονομικού Τμήματος της Αρχής, ως γραμματέας.

Η Αρχή έλαβε υπόψη της τα ακόλουθα:

Η Ένωση Αθέων με την υπ' αριθμ. πρωτ. Γ/ΕΙΣ/1279/26.02.2015 αναφορά της ζητά την παρέμβαση της Αρχής, προκειμένου να τροποποιηθεί η υπ' αριθμ. 12773/Δ2/23.01.2015 εγκύκλιος του Υπουργείου Παιδείας σχετικά με την απαλλαγή από την παρακολούθηση του μαθήματος των θρησκευτικών, κατά τρόπο που να σέβεται τα δικαιώματα των γονέων, που για συνειδησιακούς λόγους επιθυμούν να απαλλαγούν τα τέκνα τους από την υποχρέωση να παρακολουθούν το μάθημα των θρησκευτικών, λόγω του ότι με την εγκύκλιο αυτή παραβιάζεται το δικαίωμα των

πολιτών για προστασία των ευαίσθητων προσωπικών τους δεδομένων, όπως το θρήσκευμα.

Κατά την εξέταση της υποθέσεως στο Τμήμα της Αρχής την 20.05.2015, ανέκυψε το ζήτημα της ελλείψεως νομοθετικής εξουσιοδότησεως και δημοσίευσης τόσο της τελευταίας ερμηνευτικής εγκυκλίου 12773/Δ2/23.1.2015 του Υπουργείου Παιδείας, η οποία προβλέπει την απαλλαγή από το μάθημα των θρησκευτικών όσο και των προγενεστέρων εγκυκλίων του Υπουργείου Παιδείας που αφορούν το ίδιο θέμα (Εγκύκλιοι υπ' αριθμ. πρωτ. 91109/Γ2/10.07.08, 105071/Γ2/04.08.08, Φ12/977/109744/Γ1/26.08.08 και 133099/Γ2/19.09.13). Κατά την ως άνω συνεδρίαση του Τμήματος εξετάσθηκε επίσης η συμβατότητα του περιεχομένου της υπό κρίση Εγκυκλίου –αλλά και των προγενεστέρων– με το σκεπτικό και το διατακτικό της υπ' αριθμ. 77^Α/2002 αποφάσεως της Ολομελείας Αρχής, σύμφωνα με την οποία οι γονείς ή κηδεμόνες που επιθυμούν τα παιδιά τους να απαλλαγούν από το μάθημα των θρησκευτικών θα πρέπει να μπορούν να ασκούν το δικαίωμά τους αυτό, κατ' επίκληση των πεποιθήσεών τους και χωρίς να προβαίνουν σε καμία περαιτέρω διευκρίνιση αν είναι άθρησκοι, ετερόδοξοι ή ετερόθρησκοι.

Κατόπιν αυτού και δεδομένου ότι το ζήτημα της απαλλαγής από το μάθημα των θρησκευτικών είναι μείζονος σημασίας, κατ' εφαρμογή της διατάξεως του άρθρου 5^α παρ. 1 του Κανονισμού Λειτουργίας της Αρχής, το Τμήμα της Αρχής κατόπιν διαλογικής συζήτησης έκρινε ότι η εξεταζόμενη υπόθεση πρέπει να παραπεμφθεί στην Ολομέλεια, προκειμένου να αποφανθεί επί του ανωτέρω ζητήματος των προϋποθέσεων απαλλαγής ενός μαθητού από το μάθημα των θρησκευτικών, και ως εκ τούτου με την υπ' αριθμ. 69/2015 απόφασή του παρέπεμψε την υπόθεση στην Ολομέλεια της Αρχής.

Η Αρχή, μετά από εξέταση των στοιχείων του φακέλου και αφού άκουσε τους εισηγητές και τη βοηθό εισηγήτρια, η οποία παρείχε διευκρινίσεις και στη συνέχεια αποχώρησε, μετά από διεξοδική συζήτηση

ΣΚΕΦΤΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΝΟΜΟ

1. Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 5 παρ. 1 και 9Α του Σ. καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του καθώς και δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών του δεδομένων. Επίσης στο άρθρο 13 παρ. 1 του Σ. κατοχυρώνεται η ελευθερία της

θρησκευτικής συνείδησης, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 2 του Σ. η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει ως σκοπό μεταξύ άλλων την ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης των Ελλήνων και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες.

Επίσης το άρθρο 9 της ΕΣΔΑ κατοχυρώνει το δικαίωμα για θρησκευτική ελευθερία, ενώ το άρθρο 2 του Πρώτου Πρωτοκόλλου ΕΣΔΑ, κατοχυρώνει το ειδικότερο δικαίωμα των γονέων «όπως εξασφαλίζουν την μόρφωσιν και εκπαίδευσιν (των παιδιών τους), συμφώνως προς τας ιδίας θρησκευτικάς και φιλοσοφικάς πεποιθήσεις», σύμφωνα δε με τις διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του ν. 4186/2013, σκοπός του Γενικού Λυκείου είναι μεταξύ άλλων και η καλλιέργεια της θρησκευτικής κληρονομιάς, ενώ το μάθημα των θρησκευτικών αποτελεί ένα από τα υποχρεωτικά μαθήματα γενικής παιδείας που διδάσκονται οι μαθητές του Λυκείου.

Ακόμη, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 περ. α' και β' του ν. 2472/1997, το θρήσκευμα αποτελεί ευαίσθητο δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα. Κατά συνέπεια, η καταχώρησή του σε αρχείο και η εν γένει επεξεργασία του υπόκεινται στις ρυθμίσεις του ν. 2472/1997 και εμπίπτουν στην αρμοδιότητα της Αρχής.

Σύμφωνα περαιτέρω με τις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 1 στοιχ. α' και β' του ν. 2472/1997, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας πρέπει να «...να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία ενόψει των σκοπών αυτών», καθώς και «να είναι συναφή, πρόσφορα, και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται ενόψει των σκοπών της επεξεργασίας». Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας που θεσπίζεται με τη διάταξη αυτή, τα προσωπικά δεδομένα για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας πρέπει να είναι πρόσφορα και αναγκαία για τον επιδιωκόμενο σκοπό της επεξεργασίας, ο οποίος επίσης πρέπει να είναι νόμιμος, δηλαδή να ερείδεται επί των διατάξεων του ν. 2472/97. Συνεπώς, δεδομένα τα οποία δεν είναι αναγκαία για τον σκοπό της επεξεργασίας δεν τυγχάνουν νόμιμης επεξεργασίας. Με άλλα λόγια, αν τα δεδομένα δεν είναι συναφή προς τους σκοπούς της επεξεργασίας, παραβιάζεται τόσο η αρχή της αναλογικότητας, όσο και η αρχή της ποσοτικής ισορροπίας των δεδομένων προς τους σκοπούς της επεξεργασίας (βλ. Απόφαση Αρχής 142/2014 διαθέσιμη στον διαδικτυακό ιστοχώρο www.dpa.gr).

Σχετικά με το ζήτημα της απαλλαγής των μαθητών από τη διδασκαλία και την εξέταση στο μάθημα των θρησκευτικών, η ισχύουσα κατά την έναρξη του σχολικού έτους 2014-2015 ερμηνευτική εγκύκλιος 133099/Γ2/19.09.13 του Υπουργείου

Παιδείας, προβλέπει ότι η απαλλαγή από το μάθημα των θρησκευτικών χορηγείται ύστερα από υπεύθυνη δήλωση του ίδιου του μαθητή (αν είναι ενήλικος) ή και των δύο γονέων του (αν είναι ανήλικος), στην οποία θα αναφέρεται ότι ο μαθητής δεν είναι Χριστιανός Ορθόδοξος ή επικαλείται λόγους θρησκευτικής συνείδησης, χωρίς να είναι υποχρεωτική η αναφορά του θρησκευύματος στο οποίο ανήκει.

2. Επειδή, σύμφωνα με την ανωτέρω εγκύκλιο 133099/Γ2/19.09.13 του Υπουργείου Παιδείας, η απαλλαγή από το μάθημα των θρησκευτικών χορηγείται ύστερα από υπεύθυνη δήλωση του ίδιου του μαθητή (αν είναι ενήλικος), ή και των δύο γονέων του (αν είναι ανήλικος), στην οποία θα αναφέρεται ότι ο μαθητής δεν είναι Χριστιανός Ορθόδοξος ή επικαλείται λόγους θρησκευτικής συνείδησης, χωρίς να είναι υποχρεωτική η αναφορά του θρησκευύματος στο οποίο ανήκει. Δηλαδή παρέχεται η δυνατότητα στους γονείς που δεν επιθυμούν να παρακολουθεί το παιδί τους το μάθημα των θρησκευτικών ή να υποβάλλουν υπεύθυνη δήλωση ότι δεν είναι Χριστιανός Ορθόδοξος ή εναλλακτικά να ζητούν την απαλλαγή από την υποχρέωση παρακολούθησης με επίκληση λόγων θρησκευτικής συνείδησης, οι οποίοι επιβάλλουν τη μη συμμετοχή στο μάθημα των θρησκευτικών. Κατά συνέπεια, δεν απαιτείται άνευ ετέρου δήλωση ότι ο μαθητής δεν είναι Χριστιανός Ορθόδοξος. Οι θρησκευτικές δε αντιλήψεις του ενήλικου μαθητή ή των γονέων του ανήλικου μαθητή χωρίς να αναφέρονται ειδικώς πρέπει να επιβάλλουν –προφανώς λόγω του περιεχομένου τους– τη μη συμμετοχή του μαθητή στο μάθημα των θρησκευτικών, λόγω του περιεχομένου του, το οποίο περιέχει τη θρησκευτική διδασκαλία κατά το ορθόδοξο δόγμα της Ανατολικής Ορθοδόξου Εκκλησίας: συνεπώς δεν αρκεί απλή δήλωση ανεξάρτητη από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των γονέων για την απαλλαγή από το υποχρεωτικό μάθημα των θρησκευτικών. Τούτο γιατί το μάθημα των θρησκευτικών είναι υποχρεωτικό και διδάσκεται στην Α' Λυκείου επί δύο ώρες εβδομαδιαίως (άρθρο 2 παρ. 1 στοιχ. στ' του ν. 4186/2013), η δε απαλλαγή του κατά τον ανωτέρω τρόπο ευρίσκει έρεισμα στις διατάξεις των άρθρων 2, 3, 4, 5, 9^Α και 13 του Συντάγματος σε συνδυασμό με το άρθρο 9 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 2 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

Όμοια λύση πρέπει να δοθεί και όταν οι αποκρυσταλλωμένες φιλοσοφικές αντιλήψεις του ενήλικου μαθητή ή των γονέων του ανήλικου μαθητή, επέχουσες θέση θρησκευτικών πεποιθήσεων επιβάλλουν, λόγω του περιεχομένου τους, τη μη συμμετοχή του μαθητή στο μάθημα των θρησκευτικών.

Επειδή υπό την ανωτέρω έννοια μια δήλωση με το ανωτέρω εκτεθέν περιεχόμενο είναι σύμφωνη με τις διατάξεις του άρθρου 13 παρ. 1 και 2 του Σ., οι οποίες κατοχυρώνουν την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και τη θρησκευτική ελευθερία, ως συνταγματική αρχή και ως ατομικό δικαίωμα. Ειδικότερα δε, η ελευθερία της θρησκευτικής εκπαίδευσης που συνίσταται στο δικαίωμα εκείνου που έχει την επιμέλεια του ανήλικου να προσδιορίζει τη θρησκευτική εκπαίδευση του τέκνου του σύμφωνα με τις δικές του πεποιθήσεις αποτελεί έκφανση και μορφή της προβλεπόμενης στο άρθρο 13 παρ. 2 του Σ. θρησκευτικής ελευθερίας.

Πάντως το ζήτημα της νομιμότητας της σχετικής απόφασης του αρμόδιου Δ/ντή Γενικού Λυκείου για την απαλλαγή από το μάθημα των θρησκευτικών κρίνεται τελικώς μόνον από τα αρμόδια διοικητικά δικαστήρια στα οποία οι διοικούμενοι δύνανται να προσφύγουν και εκφεύγει της αρμοδιότητας της Αρχής.

Σημειωτέον ότι την 23.1.2015 εξεδόθη η υπ' αριθμ. 12773/Δ2 εγκύκλιος του Υπουργείου Παιδείας, σύμφωνα με την οποία η απαλλαγή από το μάθημα των θρησκευτικών χορηγείται ύστερα από υπεύθυνη δήλωση του ίδιου του μαθητή (αν είναι ενήλικος) ή και των δύο γονέων του (αν είναι ανήλικος), στην οποία θα αναφέρεται ότι ο μαθητής δεν είναι Χριστιανός Ορθόδοξος και εξ αυτού επικαλείται λόγους θρησκευτικής συνείδησης. Πλην όμως η εγκύκλιος αυτή πρέπει να ερμηνευθεί υπό την ανωτέρω δοθείσα έννοια για να είναι σύμφωνη με τις ανωτέρω συνταγματικές διατάξεις σχετικά με το θέμα της απαλλαγής από το μάθημα των θρησκευτικών, εφόσον ως εγκύκλιος αναφέρεται στο συνήθως συμβαίνον και δεν δύναται να θέσει δευτερεύοντες δεσμευτικούς κανόνες δικαίου, για τη θέσπιση των οποίων θα έπρεπε άλλωστε να υπάρχει ειδική νομοθετική εξουσιοδότηση, η οποία δεν αποδεικνύεται ότι υπάρχει εν προκειμένω.

Κατά τη γνώμη όμως δύο μελών της Ολομέλειας όλα τα ανωτέρω ζητήματα θα έπρεπε να ρυθμίζονται με διατάξεις τυπικού νόμου ή με κανονιστικές διοικητικές πράξεις κατόπιν ειδικής και ορισμένης νομοθετικής εξουσιοδότησης κατ' άρθρο 43 παρ. 2 του Συντάγματος και όχι, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, με υπουργικές εγκυκλίους που εκδόθηκαν άνευ νομοθετικής εξουσιοδότησης και δεν δημοσιεύθηκαν μάλιστα στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Τούτο επιβάλλεται από τη δημοκρατική αρχή. Και τούτο διότι σε μια δημοκρατικά οργανωμένη κοινωνία οι σημαντικές αποφάσεις, όπως είναι προεχόντως αυτές που σχετίζονται με την άσκηση ατομικών δικαιωμάτων και την εφαρμογή περισσότερων συνταγματικών διατάξεων, πρέπει να λαμβάνονται από τον δημοκρατικά νομιμοποιημένο νομοθέτη ή από την

κανονιστικώς δρώσα διοίκηση, ύστερα όμως από ειδική και ορισμένη εξουσιοδότηση του τυπικού νομοθέτη. Εξάλλου, σύμφωνα με τη συνταγματική αρχή της διαφάνειας, όλοι οι κανόνες δικαίου θα πρέπει να δημοσιεύονται προσηκόντως, κάτι που δεν συμβαίνει με τις υπουργικές εγκυκλίους.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Η Αρχή γνωμοδοτεί ότι η δήλωση ότι ο μαθητής (αν είναι ενήλικος) ή οι γονείς του (αν είναι ανήλικος) επιθυμούν την απαλλαγή του μαθητή από το μάθημα των θρησκευτικών για λόγους θρησκευτικής συνείδησης υπό την ουσιαστική έννοια του όρου δεν αντίκειται στις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 1 στοιχ. α' και β' του ν. 2472/1997.

Ο Πρόεδρος

Η Γραμματέας

Πέτρος Χριστόφορος

Γεωργία Παλαιολόγου